

KATARZYNA NOWACKA-BANDOSZ

Uniwersytet Szczeciński

MIĘDZYNARODOWA KONKURENCYJNOŚĆ KRAJÓW WYSOKO ROZWIŃIĘTYCH W USŁUGACH CZYNNIKOWYCH I NICZYNNIKOWYCH

W światowym eksporcie usług od wielu lat główną rolę odgrywają kraje wysoko rozwinięte, których gospodarki mają międzynarodową zdolność w rywalizacji o korzyści związane z udziałem w międzynarodowym podziale pracy w usługach. Usługi w handlu międzynarodowym to zróżnicowana grupa usług czynnikowych i nieczynnikowych. W ujęciu długookresowym struktura zapotrzebowania na poszczególne rodzaje usług w wymienionych grupach ewoluowała, włącznie z odpowiednimi przemianami jakościowymi. Przekształcenia te wywierały wpływ na międzynarodową pozycję konkurencyjną krajów eksporterów. W krajach wysoko rozwiniętych, które są zdolne do reakcji na te zmiany, spowodowały one maksymalizację korzyści z eksportu usług, na które jest największe zapotrzebowanie na rynku światowym. Oznacza to, że ich gospodarki charakteryzują się międzynarodową konkurencyjnością *sensu stricte*, którą określa się też mianem międzynarodowej przewagi konkurencyjnej¹.

Analiza przewagi konkurencyjnej krajów wysoko rozwiniętych w usługach czynnikowych i nieczynnikowych umożliwia określenie poziomu ich specjalizacji

---

¹ Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki jest zjawiskiem złożonym i wieloaspektowym. Z dotychczasowych badań nad tą problematyką wynika, że pojęcie to w *sensie largo* zawiera w sobie trzy inne, a mianowicie międzynarodową zdolność konkurencyjną, międzynarodową konkurencyjność *sensu stricte* oraz międzynarodową pozycję konkurencyjną. Szerzej na ten temat zob. J. Misala, *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki narodowej*, PWE, Warszawa 2011, s. 77 i n.; J. Bosak, *Spoleczno-ekonomiczne uwarunkowania międzynarodowej zdolności konkurencyjnej gospodarki Japonii*, „Monografie i Opracowania” nr 153, SGPiS, Warszawa 1984, s. 37.

eksportowej. Jest to celem badawczym w niniejszym artykule, gdyż wynikające stąd wnioski są również ważne dla krajów, które dążą do poprawy swojej pozycji w światowym eksporcie.

W badaniach wykorzystano metody i mierniki zdolności kraju do sprzedaży dóbr i usług na rynku światowym, takie jak udziały w handlu międzynarodowym, saldo obrotów handlowych, wskaźniki pokrycia importu eksportem, wskaźniki ujawnionej przewagi względnej oraz wskaźniki intensywności handlu wewnątrzgałęziowego².

Tabela 1

Udział poszczególnych grup krajów w światowym eksporcie usług ogółem w latach 1980–2009 (%)

Lata	Kraje wysoko rozwinięte					Kraje rozwijające się					Kraje transformacji gospodarczej
	Ogółem	w tym kraje				Ogółem	w tym kraje				
		Ameryki	Europy	Azji	Oceanii		Afryki	Ameryki	Azji	Oceanii	
1980	81,1	19,0	56,3	5,0	0,9	17,7	3,2	5,1	9,3	0,1	1,2
1985	81,1	24,4	52,3	3,4	1,0	18,1	2,7	4,1	11,2	0,1	0,9
1990	84,1	22,3	57,7	3,0	1,1	14,8	2,1	3,1	9,6	0,1	1,0
1995	83,0	19,9	50,6	11,3	1,1	16,0	1,8	3,2	11,0	0,1	1,0
2000	82,1	21,7	53,7	5,7	1,0	16,9	1,5	3,3	12,1	0,0	1,0
2005	81,1	18,4	56,6	5,0	1,0	17,4	1,6	2,9	12,8	0,1	1,5
2006	80,9	18,4	56,9	4,6	1,0	17,4	1,6	2,9	12,9	0,1	1,7
2007	80,6	17,5	57,7	4,3	1,0	17,5	1,6	2,7	13,1	0,1	1,9
2009	78,8	17,7	55,4	4,9	0,7	19,2	1,6	2,7	14,8	0,0	2,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie UNCAD, Handbook of Statistics on-line; IMF Balance of Payments Statistics oraz WTO Statistics Database, styczeń 2011.

Charakterystyczną cechą światowego eksportu usług ogółem jest wysoka koncentracja geograficzna w krajach rozwiniętych gospodarczo. Od początku lat 80. ubiegłego wieku udział tej grupy państw w globalnych wpływach z eksportu usług wynosił średnio około 80%, w tym od 50% do 60% wpływów przypadało na kraje europejskie, dalsze około 20% na kraje rozwijające się, jednak z wyraźną dominacją krajów azjatyckich (przypadało na nie blisko $\frac{3}{4}$ wpływów w tej grupie

² J. Misala, *op.cit.*, s. 147.

państw), natomiast zaledwie 1–2% na kraje przechodzące transformację gospodarczą (por. dane w tabeli 1).

Kraje wysoko rozwinięte nadal są więc głównymi uczestnikami światowego obrotu usługami i – co więcej – uzyskują z tego tytułu trwale dodatnie saldo. Świadczy to o wysokim poziomie ich specjalizacji w tej dziedzinie. Dzięki temu nadwyżka uzyskana w usługach zmniejsza nie tylko ujemne saldo w ich bilansach handlowych, ale również na rachunkach obrotów bieżących.

Dodatnie saldo krajów wysoko rozwiniętych w całym analizowanym okresie wynikało z trwałej nadwyżki w usługach nieczynnikowych, a dopiero od końca lat 90. XX wieku również w usługach czynnikowych (o tym samym świadczy kształtowanie się wskaźnika TC^3). Jednak od początku obecnego wieku dodatnie saldo w usługach czynnikowych dwukrotnie lub nawet więcej przekroczyło wartość dodatniego salda w usługach nieczynnikowych, a stopień pokrycia importu eksportem usług czynnikowych był wyższy niż nieczynnikowych (por. dane w tabeli 2). Oznacza to, że specjalizacja krajów wysoko rozwiniętych w usługach czynnikowych wyraźnie wzrastała w ostatnich latach, a zatem ich udział w światowym eksporcie usług czynnikowych również charakteryzował się tendencją rosnącą. Odwrotnie było w usługach nieczynnikowych.

Pod względem usług czynnikowych kraje wysoko rozwinięte umacniały swoją pozycję na światowym rynku głównie przez rozwój eksportu usług kapitałowych, w których ich udział przekroczył w niektórych latach nawet 90% podaży (por. dane w tabeli 3). Wyraźnie mniejszą rolę odgrywała natomiast ta grupa państw w obsłudze światowego rynku usług świadczonych przez siłę roboczą. Przypadało na nie około 30–40% globalnych wpływów z tego tytułu, które ponadto na ogół wykazywały tendencję spadkową.

---

³ Wskaźnik pokrycia importu eksportem (*trade coverage* – TC_i) można zapisać jako $TC_i = x_i/m_i$, gdzie: x_i – eksport usług należących do i -tego rodzaju, m_i – import usług należących do i -tego rodzaju. Wartość wskaźnika powyżej jedności oznacza, że kraj specjalizuje się w danym rodzaju usług. Pozwala to przypuszczać, że dysponuje on względną przewagą w świadczeniu tych usług. Wartości poniżej jedności mówią natomiast o deficycie w obrotach danym rodzajem usług i braku przewagi konkurencyjnej nad zagranicą. Por. H. Nakonieczna-Kisiel, *Makroekonomiczne aspekty handlu zagranicznego*, w: *Podstawy handlu zagranicznego*, red. J. Dudziński, Difin, Warszawa 2010, s. 67.

Tabela 2

Wskaźniki konkurencyjności krajów wysoko rozwiniętych w handlu usługami
w latach 1980–2009

Lata	Udział (%)			Saldo (mld USD)			RCA		TC	
	Usługi ogółem	Usługi nieczynnikowe	Usługi czynnikowe	Usługi ogółem	Usługi nieczynnikowe	Usługi czynnikowe	Usługi nieczynnikowe	Usługi czynnikowe	Usługi nieczynnikowe	Usługi czynnikowe
1980	81,1	81,5	80,7	28,3	15,8	12,5	100,5	99,5	1,1	1,0
1985	81,1	80,1	82,2	5,5	18,4	-13,0	98,8	101,3	1,1	1,0
1990	84,1	81,3	87,2	-31,0	9,6	-40,6	96,7	103,6	1,0	0,9
1995	83,0	76,5	90,1	18,4	47,3	-28,9	92,1	108,6	1,1	1,0
2000	82,1	76,1	87,5	313,1	72,2	240,9	92,7	106,5	1,1	1,2
2005	81,1	73,4	87,7	764,5	187,2	577,3	90,5	108,2	1,1	1,3
2009	78,8	71,5	86,0	1028,2	335,6	692,5	90,8	109,1	1,2	1,3

Źródło: jak pod tabelą 1.

Tabela 3

Wskaźniki konkurencyjności krajów wysoko rozwiniętych w usługach czynnikowych
w latach 1980–2009

Lata	Udział (%)		Saldo (mld USD)		RCA		TC	
	obsługa kapitału	obsługa pracy	obsługa kapitału	obsługa pracy	obsługa kapitału	obsługa pracy	obsługa kapitału	obsługa pracy
1980	86,0	42,0	13,1	-0,6	106,1	51,8	1,1	1,0
1985	87,6	35,4	-6,8	-6,1	108,0	43,6	1,0	0,7
1990	91,6	44,4	-28,0	-12,7	108,9	52,8	1,0	0,7
1995	94,0	43,1	-2,9	-26,0	113,2	52,0	1,0	0,6
2000	91,0	36,5	272,9	-32,0	110,9	44,5	1,2	0,6
2005	92,5	31,8	623,4	-46,0	114,1	39,2	1,3	0,6
2009	89,4	41,2	758,2	-65,7	113,4	52,3	1,4	0,6

Źródło: jak pod tabelą 1.

Kraje wysoko rozwinięte miały wyraźną przewagę konkurencyjną w eksporcie kapitałowych usług czynnikowych, natomiast nie miały jej w wywozie usług

pracochłonnych. Kapitałochłonny charakter specjalizacji analizowanych krajów rozwijał się głównie na początku obecnej dekady. Wysoka nadwyżka w obrotach usługami kapitałochłonnymi nawet kilkunastokrotnie przewyższała ich deficyt w usługach pracochłonnych. O tym samym świadczą wskaźniki TC i RCA⁴.

Pośród poszczególnych rodzajów świadczonych usług kapitałowych zdecydowanie największą nadwyżkę (która charakteryzowała się ponadto wyraźną tendencją wzrostową) oraz wysokie wartości wskaźników RCA i TC uzyskiwały analizowane kraje z tytułu obsługi inwestycji bezpośrednich (por. dane w tabeli 4). Ich konkurencyjność w tego rodzaju usługach była więc bardzo wysoka, podobnie jak przypadający na nie odsetek globalnych wpływów, który w 2009 roku wynosił około 90%. W poprzednich latach był on jeszcze wyższy, a do jego spadku przyczyniała się rosnąca internacjonalizacja firm pochodzących z krajów rozwijających się.

W inwestycjach portfelowych i pozostałych nadwyżka w obrotach analizowanej grupy państw pojawiła się dopiero od początku obecnego stulecia, a ich przewaga konkurencyjna raczej się umacniała w kolejnych latach (czego dowodził również wzrost TC, zwłaszcza w odniesieniu do inwestycji pozostałych). Faktu tego nie zmienił nawet wybuch kryzysu finansowego, którego symbolicznym początkiem stała się upadłość czwartego pod względem wielkości banku inwestycyjnego w Stanach Zjednoczonych (Lehman Brothers) we wrześniu 2008 roku. Jednak kryzys zaufania na międzynarodowym rynku międzybankowym oraz ostre spadki notowań na światowych giełdach w niemniejszym stopniu dotknęły

---

⁴ Miernik ujawnionych korzyści komparatywnych RCA (*revealed comparative advantage*), nazywany miarą Balassy, często oblicza się według następującej formuły:

$$RCA_j^A = \left(\frac{X_j^A}{X^A} \right) \div \left(\frac{X_j^{REF}}{X^{REF}} \right) \times 100,$$

gdzie: RCA_j^A – wskaźnik ujawnionej przewagi komparatywnej kraju A w usługach j ; X_j^A – wielkość eksportu usług j kraju A ; X^A – eksport usług ogółem kraju A ; X_j^{REF} – wielkość światowego eksportu usług j ; X^{REF} – światowy eksport usług ogółem.

Jeżeli wskaźnik RCA jest większy od 100, to oznacza, że produkcja danej usługi w analizowanym kraju jest konkurencyjna w porównaniu z badaną grupą państw. Kraj ma zatem relatywną przewagę w eksporcie danej usługi, tj. specjalizuje się w jej wywozie na rynek światowy. Z kolei wartość RCA równa 100 lub niższa od 100 oznacza brak takiej przewagi konkurencyjnej, a więc kraj nie jest wyspecjalizowany w eksporcie tej usługi i powinien ją importować, bo jest ona tańsza za granicą. Por. m.in. D. Mongiało, *Kraje OECD w międzynarodowym handlu usługami*, „Wiadomości Statystyczne” 2007, nr 4, s. 80.

również gospodarki krajów rozwijających się⁵. Pozwoliło to jednak krajom rozwiniętym utrzymać bardzo wysoką pozycję na rynku kapitałochłonnych usług czynnikowych.

Tabela 4

Wskaźniki konkurencyjności krajów wysoko rozwiniętych
w handlu usługami czynnikowymi z tytułu własności kapitału w latach 1980–2009

Lata	Udział (%)			Saldo (mld USD)			RCA			TC		
	BIZ	Port.	Poz.	BIZ	Port.	Poz.	BIZ	Port.	Poz.	BIZ	Port.	Poz.
1980	96,3	92,3	82,9	19,9	-6,8	1,7	118,8	102,3	113,8	1,5	0,4	1,0
1985	96,8	97,3	84,8	16,3	-2,6	-20,5	119,4	104,6	120,0	1,4	0,9	0,9
1990	98,7	97,1	88,9	66,5	-77,6	-16,8	117,4	105,6	115,5	2,2	0,5	1,0
1995	98,1	98,0	90,2	76,9	-63,6	-19,2	118,2	108,7	118,2	1,6	0,8	1,0
2000	94,5	94,6	85,8	176,4	0,1	95,6	115,1	104,5	115,2	1,7	1,0	1,2
2005	94,6	94,7	86,2	490,9	48,2	84,2	116,6	106,3	116,8	1,8	1,1	1,2
2009	90,8	93,6	79,8	573,2	26,7	158,3	115,3	101,3	118,8	2,0	1,0	1,4

BIZ – dochody z tytułu obsługi inwestycji bezpośrednich.

Port. – dochody z tytułu obsługi inwestycji portfelowych.

Poz. – dochody z tytułu obsługi inwestycji pozostałych.

Źródło: jak pod tabelą 1.

W usługach czynnikowych wyraźnie dominował wewnątrzgałęziowy charakter specjalizacji krajów rozwiniętych. Dwukierunkowe, niezwykle dynamiczne przepływy tego rodzaju usług były związane z dywersyfikacją inwestycji i rozwojem korzyści skali. W całym analizowanym bardzo wysokie wskaźniki specjali-

⁵ Szerzej na ten temat zob. m.in. *Wpływ kryzysu na globalnym rynku finansowym na PKB i produkcję przemysłową Unii Europejskiej ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji w polskim przemyśle przetwórczym*, Departament Analiz i Prognoz, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2009, s. 2 i n.; *Kryzys finansowy. Wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2009, s. 8 i n.

zacji wewnątrzgałęziowej⁶ miały Stany Zjednoczone, Wielka Brytania i Niemcy, a więc kraje zaliczane do czołowych eksporterów tych usług na świecie (por. dane w tabeli 5).

Wyraźnie mniejszą intensywnością handlu wewnątrzgałęziowego charakteryzowały się kraje wysoko rozwinięte w usługach pracochłonnych. Charakterystyczny dla współczesnego etapu międzynarodowego podziału pracy rozwój specjalizacji wewnątrzgałęziowej nastąpił głównie w usługach kapitałochłonnych. Ich eksporterzy, czyli kraje wysoko rozwinięte, osiągały z tego tytułu znaczne korzyści, zapewniając sobie jednocześnie na trwale wysoką pozycję na światowym rynku usług.

Tabela 5

Wskaźniki intensywności handlu wewnątrzgałęziowego (ITT) w usługach czynnikowych w wybranych krajach wysoko rozwiniętych w latach 1980–2009

Kraj	Usługi czynnikowe	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2009
Stany Zjednoczone	obsługa pracy	0,11	0,02	0,18	0,18	0,17	0,13	0,12
	obsługa kapitału	0,74	0,88	0,90	0,94	0,96	0,92	0,88
Wielka Brytania	obsługa pracy	b.d.	b.d.	0,91	0,86	0,93	0,76	0,72
	obsługa kapitału	1,00	0,98	0,98	0,99	0,99	0,93	0,88
Niemcy	obsługa pracy	0,60	0,73	0,85	0,59	0,60	0,73	0,82
	obsługa kapitału	0,98	0,86	0,83	0,99	0,97	0,91	0,88

Źródło: jak pod tabelą 1.

⁶ Do obliczania wskaźników intensywności handlu wewnątrzgałęziowego najczęściej stosowana jest następująca formuła:

$$ITT_i = \frac{(X_i + M_i) - |X_i - M_i|}{(X_i + M_i)},$$

gdzie: ITT_i – wymiana wewnątrzgałęziowa w usługach i ; $(X_i + M_i)$ – wartość obrotów usługowych i , tj. suma eksportu usług X_i oraz importu usług M_i w określonym czasie (najczęściej w danym roku); $|X_i - M_i|$ – bezwzględna wartość różnicy między eksportem i importem usług i .

Wartość wskaźnika ITT_i mieści się w granicach od 0 do 1. Jeżeli $ITT = 0$, to nie ma obrotów wewnątrzgałęziowych, a $ITT = 1$ oznacza, że obroty mają wyłącznie charakter wewnątrzgałęziowy. Zatem im bliższa 1 jest wartość ITT_i , tym większy jest udział handlu wewnątrzgałęziowego w zagranicznych obrotach usługowych i . W interpretacji należy jednak pamiętać, że wskaźnik zawsze udział wymiany wewnątrzgałęziowej w obrotach globalnych kraju wraz ze zwiększeniem stopnia agregacji danych. Innymi słowy, im mniej gałęzi, tym większa wartość ITT_i . Ponadto, jeżeli w handlu zagranicznym danego kraju występuje deficyt lub nadwyżka, to wartość mierników znacznie zaniża wymianę wewnątrzgałęziową w jego obrotach. Por. H. Nakonieczna-Kisiel, *op.cit.*, s. 68.

Przechodząc do poszczególnych rodzajów usług nieczynnikowych, należy stwierdzić, że kraje wysoko rozwinięte specjalizowały się głównie w eksporcie usług pozostałych. W tej dziedzinie przypadający na nie odsetek wynosił od 80% do blisko 85% światowego eksportu tych usług, a obroty generowały największą nadwyżką, która ponadto charakteryzowała się tendencją wzrostową (por. dane w tabeli 6).

Tabela 6

Wskaźniki konkurencyjności krajów wysoko rozwiniętych
w handlu usługami nieczynnikowymi w latach 1980–2009

Lata	Udział (%)			Saldo (mld USD)			RCA			TC		
	Usługi transportowe	Podróże	Pozostałe usługi	Usługi transportowe	Podróże	Pozostałe usługi	Usługi transportowe	Podróże	Pozostałe usługi	Usługi transportowe	Podróże	Pozostałe usługi
1980	82,9	75,3	84,5	-3,8	-2,9	23,1	102,3	92,8	104,2	1,0	1,0	1,2
1985	79,5	76,7	82,8	-6,8	1,8	23,5	98,1	94,6	102,2	0,9	1,0	1,2
1990	81,3	77,3	84,5	-10,7	-11,7	32,1	96,6	91,9	100,5	0,9	0,9	1,1
1995	74,8	73,2	80,4	-13,7	1,8	59,2	90,1	88,2	96,9	0,9	1,0	1,2
2000	73,7	72,0	80,6	-28,2	7,8	92,7	89,7	87,6	98,2	0,9	1,0	1,2
2005	70,0	66,7	79,3	-23,8	-0,8	211,8	86,3	82,2	97,8	0,9	1,0	1,3
2009	71,8	69,9	84,8	0,9	30,4	299,7	91,1	88,7	107,6	1,0	1,1	1,3

Źródło: jak pod tabelą 1.

Wyraźnie niższy niż w usługach pozostałych był udział analizowanych krajów w światowym eksporcie usług transportowych (około 70%) i podróżach (65–70%). Ponadto usługi transportowe były z reguły deficytowe, a w niektórych latach ujemnym saldem zamykały się również obroty podróżami. Wskaźniki RCA i TC zawsze osiągały wyższe wartości w usługach pozostałych, a mniejsze w podróżach i transporcie. Nie ulega zatem wątpliwości, że w tych dwóch ostatnich rodzajach usług nieczynnikowych konkurencyjność krajów rozwiniętych była stosunkowo mniejsza niż w usługach pozostałych.

We wszystkich trzech rodzajach usług nieczynnikowych kraje zaliczane do ich najważniejszych eksporterów, a więc wspomniane Stany Zjednoczone, Wielka Brytania i Niemcy, odnotowywały bardzo wysoką intensywność handlu wewnątrzgałęziowego (por. dane w tabeli 7).

Tabela 7

Wskaźniki intensywności handlu wewnątrzgałęziowego (ITT)
w usługach nieczynnikowych w wybranych krajach wysoko rozwiniętych
w latach 1980–2009

Kraje	Usługi nieczynnikowe	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2009
Stany Zjednoczone	usługi transportowe	0,96	0,93	0,98	0,96	0,87	0,83	0,94
	podróże	0,99	0,92	0,86	0,76	0,81	0,84	0,79
	usługi pozostałe	0,80	0,86	0,85	0,71	0,76	0,82	0,81
Wielka Brytania	usługi transportowe	0,97	0,97	0,96	0,97	0,88	0,93	0,92
	podróże	0,96	0,94	0,92	0,90	0,73	0,68	0,77
	usługi pozostałe	0,70	0,66	0,73	0,71	0,64	0,63	0,68
Niemcy	usługi transportowe	0,94	0,95	0,93	0,91	0,89	0,94	1,00
	podróże	0,45	0,54	0,54	0,46	0,52	0,56	0,60
	usługi pozostałe	0,90	0,83	0,91	0,95	0,86	0,97	0,91

Źródło: jak pod tabelą 1.

Pogłębiając analizę konkurencyjności usług pozostałych, należy dodać, że spośród poszczególnych ich rodzajów kraje wysoko rozwinięte miały najwyższe dodatnie saldo głównie w usługach finansowych, pozostałych usługach handlowych, patentach, prawach autorskich i opłatach licencyjnych, a w ostatnich latach również w usługach informatycznych i informacyjnych (por. dane w tabeli 8).

Tabela 8

Wskaźniki konkurencyjności krajów wysoko rozwiniętych
w handlu usługami pozostałymi w latach 1980–2009

Usługi pozostałe, w tym	Usługi łącznościowe	Usługi budowlane	Usługi ubezpieczeniowe	Usługi finansowe	Usługi informatyczne i informacyjne	Patenty, prawa autorskie i opłaty licencyjne	Pozostałe usługi handlowe	Usługi osobiste, rekre- acyjne i kulturalne
Lata	Udział (%)							
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1980	94,2	100,0	73,3	97,0	0,0	99,1	82,9	99,7
1985	96,1	97,2	81,7	97,8	99,2	99,2	80,8	100,0
1990	91,8	94,0	87,2	99,7	99,7	99,0	81,0	99,7

1	2	3	4	5	6	7	8	9
1995	71,2	92,8	77,9	93,1	96,5	98,1	76,5	77,7
2000	72,3	84,5	76,5	90,6	86,4	97,2	73,7	83,2
2005	71,8	79,9	80,8	89,4	74,8	96,5	75,2	82,7
2009	83,6	89,1	90,5	95,7	95,2	96,6	86,5	91,3
	Saldo (mld USD)							
1980	-0,3	3,2	-2,0	0,5	-0,1	2,7	16,2	-0,4
1985	-0,8	3,3	0,4	3,7	-0,1	2,1	22,7	-0,4
1990	-3,3	2,8	-1,6	10,7	0	5,2	24,6	1,0
1995	-5,2	12,0	-4,6	21,9	3,2	9,3	14,2	-2,9
2000	-3,2	8,5	-5,9	52,0	18,2	12,1	6,7	0,9
2005	1,3	16,8	-25,2	88,1	40,2	19,6	70,3	2,0
2009	1,6	16,1	-27,1	131,8	58,3	34,6	83,0	6,6
	RCA							
1980	116,1	123,3	90,4	119,6	0	122,2	102,3	123,0
1985	118,5	119,9	100,7	120,7	122,3	122,3	99,6	123,3
1990	109,1	111,8	103,7	118,5	118,5	117,7	96,3	118,5
1995	85,8	111,8	93,9	112,2	116,3	118,3	92,2	93,6
2000	88,1	103,0	93,2	110,4	105,2	118,4	89,8	101,4
2005	88,5	98,6	99,7	110,3	92,3	119,0	92,7	102,0
2009	106,2	113,1	114,9	121,5	120,9	122,6	109,8	115,9
	TC							
1980	0,9	1,7	0,7	1,3	0	1,3	1,3	0,2
1985	0,8	1,6	1,0	1,8	0,7	1,3	1,4	0,7
1990	0,7	1,3	0,9	1,6	1,0	1,2	1,2	1,2
1995	0,8	1,6	0,8	1,9	1,4	1,2	1,1	0,7
2000	0,9	1,5	0,8	2,3	1,9	1,2	1,0	1,1
2005	1,0	1,7	0,6	2,5	2,0	1,2	1,2	1,1
2009	1,0	1,3	0,7	2,6	1,8	1,3	1,2	1,3

Źródło: jak pod tabelą 1.

Spośród wymienionych rodzajów usług z reguły wysokie wartości miały obliczone dla tych krajów wskaźniki TC i RCA. Oznacza to wysoką zdolność krajów rozwiniętych do konkurowania na skalę międzynarodową w wymienionych rodzajach usług. Wyraźnie niższy był natomiast poziom ich specjalizacji w usługach budowlanych, osobistych, rekreacyjnych i kulturalnych, łącznościowych i ubezpieczeniowych. Obroty tymi usługami zamykały się niewielkim saldem

dotatnim lub wręcz były deficytowe. Relatywnie niską wartość miały niekiedy obliczone dla nich wskaźniki RCA i TC.

Uwagi końcowe

Podsumowując, z przeprowadzonych badań wynikają następujące wnioski:

1. Wysoka pozycja krajów rozwiniętych w światowym eksporcie usług zdecydowana była głównie ich przewagą konkurencyjną osiągniętą w czynnikowych usługach kapitałowych.

2. W światowym eksporcie usług pracochłonnych kraje tej grupy charakteryzowały się brakiem konkurencyjności.

3. Spośród usług nieczynnikowych wysoko rozwinięte kraje specjalizowały się przede wszystkim w usługach pozostałych, w tym głównie w usługach finansowych, pozostałych usługach handlowych oraz w patentach, prawach autorskich i opłatach licencyjnych, czyli w tak zwanych usługach nowoczesnych, na które dynamicznie rosło światowe zapotrzebowanie.

4. Kraje, które są niekonkurencyjne w świadczeniu kapitałochłonnych usług czynnikowych, a chcą poprawić swoją pozycję na międzynarodowym rynku usług, powinny dążyć przede wszystkim do wykreowania przewagi komparatywnej głównie w usługach nowoczesnych. Rozwój specjalizacji w usługach tradycyjnych nie zwiększa natomiast ich szans na wzrost uczestnictwa w międzynarodowym podziale pracy z uwagi na relatywnie zmniejszające się zapotrzebowanie rynku światowego na ten rodzaj usług.

Literatura

Bosak J., *Spoleczno-ekonomiczne uwarunkowania międzynarodowej zdolności konkurencyjnej gospodarki Japonii*, „Monografie i Opracowania” nr 153, SGPiS, Warszawa 1984.

Kryzys finansowy. Wybrane zagadnienia, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2009.

Misała J., *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki narodowej*, PWE, Warszawa 2011.

Mongiało D., *Kraje OECD w międzynarodowym handlu usługami*, „Wiadomości Statystyczne” 2007, nr 4.

Nakonieczna-Kisiel H., *Makroekonomiczne aspekty handlu zagranicznego*, w: *Podstawy handlu zagranicznego*, red. J. Dudziński, Difin, Warszawa 2010.

Wpływ kryzysu na globalnym rynku finansowym na PKB i produkcję przemysłową Unii Europejskiej ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji w polskim przemyśle przetwórczym, Departament Analiz i Prognoz, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2009.

INTERNATIONAL COMPETITIVENESS OF DEVELOPED ECONOMIES IN FACTOR AND NON-FACTOR SERVICES

Summary

The article analyzes the competitiveness of developed economies in the export of various types of factor services and non-factor services. Its aim is to identify their export specialization, as it also determines chances of countries – also Poland – on the improvement of their position in the world export of services.

Translated by Katarzyna Nowacka-Bandosz